

пусналъ Потсдамъ прѣди смъртта на Фридриха.

Въ срѣдата на августъ положението на Фридриха значително се влошило. На 15 августъ той, противъ обичая си, спалъ до 11 часа прѣдъ пладнѣ. Лѣкаритѣ обявили, че този сънь трѣбвало да се свърши съ рѣшителна криза. Фридрихъ, като се събудилъ, весело поздравилъ окръжавиштитѣ го, заповѣдалъ да повикатъ кабинетъ-секретаритѣ му и съ тихъ, но твърдъ гласъ имъ диктувалъ разни писма и депеши. На коменданта на Потсдамъ той прѣдалъ всички нужни заповѣди касателно назначенитѣ на другия день маневри на потсдамския гарнизонъ. Всички се радвали, понеже отдавна вече не били виждали у болния такава бодростъ и дѣятелностъ. Но на другата заранъ на 16 августъ язика му взелъ да се приплита, а разсѣдка му се помрачилъ. Фридрихъ се мѣчилъ да каже нѣщо на влѣзлия комендантъ, но не можалъ и съ печаленъ поглѣдъ тихо махналъ съ ржка, като искалъ да каже, че не е вече въ състояние да се занимава съ работитѣ. Отъ тѣзи минута той съвсѣмъ загубилъ память и съзнание. Но понѣкога болѣзенното му бѣлнувание се замѣнявало съ свѣтли, макаръ и къси минути, въ които Фридрихъ спомѣнавалъ за занятията. Прѣзъ нощта на 16 срѣщу 17 августъ при него се намирили само лѣкаря и двама слуги. По едно време Фридрихъ се сепналъ, очитѣ му блѣснали съ необикновенъ пламъкъ, той искалъ да се повдигне, но главата му се отпуснала, поглѣда му станалъ неподвиженъ, устата му ясно прошепнували: »О колко лесно! азъ се искахихъ на височината . . . искамъ да се успокоя . . . успокоя . . .« — останалитѣ звукове заглѣхнали въ спазмитѣ на послѣдното издихание . . . и Фридрихъ отлѣгълъ . . . Часа билъ 2 прѣзъ нощта — и часов-

ника въ столовата на Фридриха самъ спрѣлъ тъкмо на този часъ*) . . .

На заранъта на 17 августъ новия кралъ Фридрихъ-Вилхелмъ II, плѣмянникъ на Фридриха II, дошълъ въ Потсдамъ да въздаде послѣдния дългъ на тѣлото на починалия. Вечеръта на сѣщия день то било прѣкарано въ потсдамския дворецъ (Schloss) и изложено на парадна катафалка. Но волята на Фридриха II, изказана въ духовното му завѣщание — да се погрѣбе тѣлото му въ Санъ-Суси, въ гробницата подъ терасата, която той отдавна си приготвилъ — не било изпълнено. Опѣванието на тѣлото му станало тържественно въ потсдамската гарнизонна черкова (Garnisons-Kirche) на 8 септемврий и сѣщо тамъ погрѣбено въ гробницата, направена подъ катедрата, подъ единъ простъ надиробенъ камъкъ, върху който билъ изрѣзанъ сѣщо такъвъ простъ, но дълбоко краснорѣчивъ надписъ: *Fredericus II . . .*

Духовното му завѣщание напълно открило на свѣта — отъ какъвъ челоуекъ, а на Пруссия — отъ какъвъ монархъ се лишили. »Послѣднитѣ ми желания« — е казано въ заключението му — »въ минутата, когато се раздѣлямъ съ свѣта, клонятъ къмъ *щастieto на прусската държава*. Нѣка се управлява тя винаги съ *мѣдростъ* и *правда съ неотслабно внимание*. Нѣка бѣде тя по кротостта на законитѣ си — *най щастлива*, по мѣдрото управление на финансиитѣ — *най богата*, по храбростта и честта на армията си — *най силна* държава въ свѣта! Нѣка цѣвти и се украсява тя вѣчно!«

*) Този часовникъ въ 1806 година Наполеонъ I взелъ отъ Потсдамъ, заедно съ шпагата на Фридриха и кръста му на Черния Орелъ, и завѣщалъ първия — на сина си, а шпагата и кръста — на парижския инвалиденъ домъ, но въ послѣдствие тѣ били възвърнати на мѣстата си въ Потсдамъ.